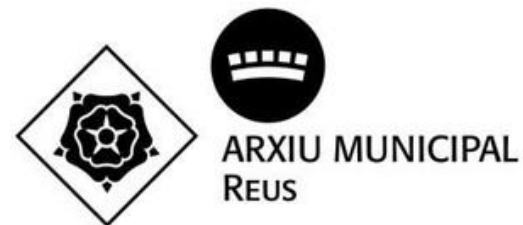

“MIRALL DE MEMÒRIA”.

**PROCESSOS FOTOGRÀFICS PIONERS
AL REUS DEL SEGLE XIX.**

**DAGUERREOTIPS, AMBROTIPS I FERROTIPS
DE L'ARXIU MUNICIPAL DE REUS**

Elisenda Cristià Balsells
Arxiu Municipal de Reus

“La fotografia ens vigila i ens eximeix
del pes de la memòria.”

John Berger

Sumari

1.El context. Processos fotogràfics pioners al Reus del segle XIX

2. L'ingrés dels primers testimonis de la fotografia pionera a l'Arxiu Municipal de Reus

2.1 Positius directes de càmera: daguerreotips, ambrotips i ferrotips de l'Arxiu Municipal de Reus

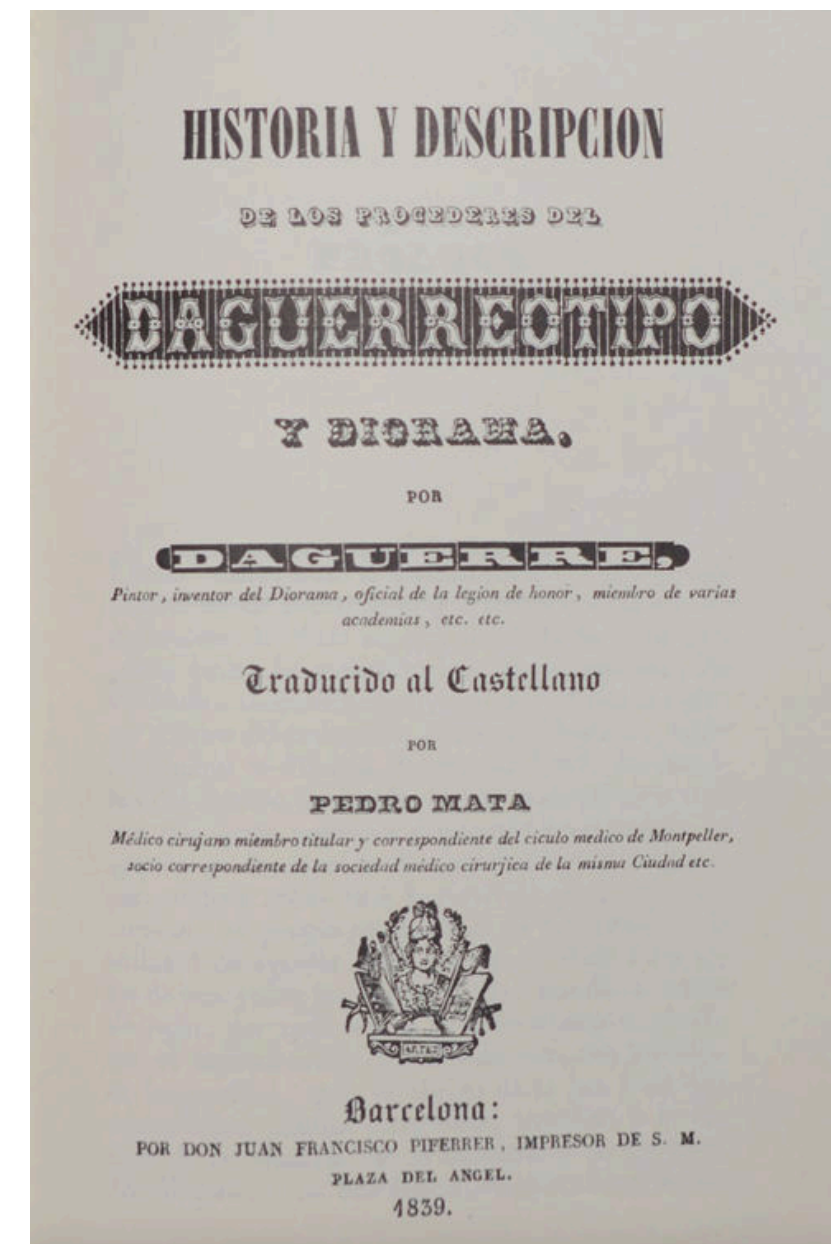
- Daguerreotips. “El mirall de metall”
- Els ambrotips. Positius directes de col·lodió humit. Suport vidre
- Els ferrotips. Positius directes de col·lodió humit. Suport ferro

3.Conclusions

1.El context. Processos fotogràfics pioners al Reus del segle XIX

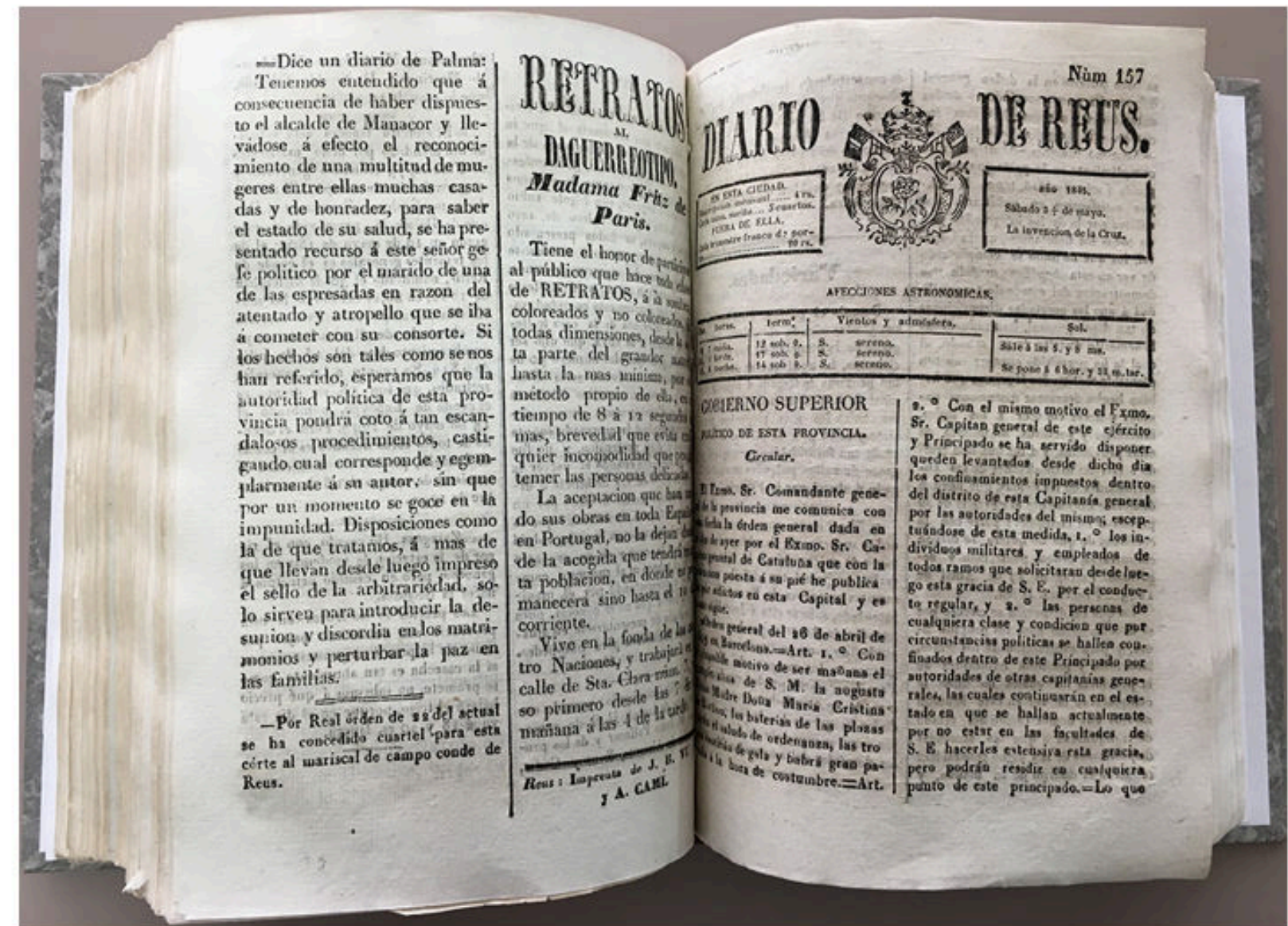
- Reus ha tingut un **vincle molt estret amb la fotografia** des dels inicis de l'aparició dels primers procediments fotogràfics.
- Quan el gener de 1839 es presentà el descobriment del daguerreotip a l'Acadèmia de les Ciències de París, hi havia un reusenc exiliat a la capital francesa: **Pere Mata i Fontanet**. Ell fou l'autor de la segona traducció espanyola del manual de Daguerre, *Historia y descripción de los procederes del daguerreotipo y Diorama de Daguerre*, editat a Barcelona l'any 1839.

1.El context. Processos fotogràfics pioners al Reus del segle XIX

- La ciutat de Reus, era en aquells moments la **segona ciutat de Catalunya** tant des del punt de vista poblacional i cultural com des del punt de vista econòmic.
- No sabem exactament quan es van fer els primers daguerreotips a la ciutat, però sí que ens consta documentalment quan es començaren a oferir aquests serveis. El Diario de Reus, el 2 i 3 de maig de 1845, ens testimonia la presència de **Madama Fritz**, que ofereix "Retratos al daguerreotipo".

1.El context. Processos fotogràfics pioners al Reus del segle XIX

- Al Camp de Tarragona, el conjunt de **daguerreotips** més important conegut fins al moment és el de la **família valenca dels Moragas**, estudiats per Jep Martí.
- A Reus, a mitjan segle XIX apareixen els primers fotògrafs establerts a la ciutat que donaven resposta a la gran demanda existent.
- L'interès pel patrimoni fotogràfic a Reus és ben viu. Ho fou en l'aparició de la fotografia pionera, en el progrés i avanç de les noves tècniques i nous procediments, i ho és actualment en la **voluntat manifesta de preservar i donar a conèixer aquest patrimoni.**

2. L'ingrés dels primers testimonis de la fotografia pionera a l'Arxiu Municipal de Reus.

- El mes de març de 2024, ingressava a l'Arxiu Municipal de Reus el **fons Bofarull-Vilar**, procedent d'una família reusenca benestant, que recull documentació de quasi sis segles (s. XVI-XXI).
- El vast arxiu conservat ha sigut conseqüència i prové de les diverses branques familiars unides al llarg de tot aquest temps, essent, sense cap mena de dubte, una font d'informació important per a la història no només de la família, sinó per al **coneixement de la societat reusenca d'aquests segles**.
- Diversitat de documents: musicals, textuais, gràfics i també fotogràfics. En aquests darrers centrarem la nostra atenció i, sobretot, en aquells que van ser **testimoni de la primera fotografia a la ciutat, des de mitjan segle XIX**.

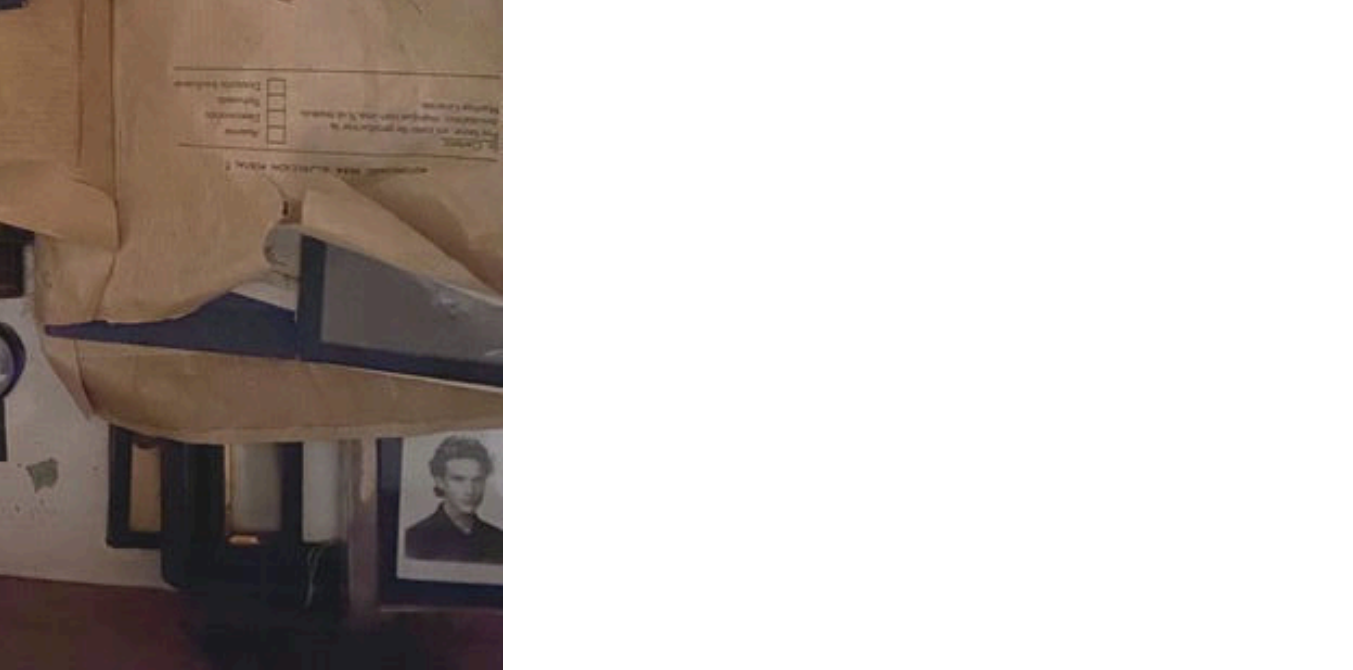
Casa Bofarull-Vilar

Imatge & Recerca 2024

2.1 Positius directes de càmera: daguerreotips, ambrotips i ferrotips de l'Arxiu Municipal de Reus

2.1.1 Daguerreotips. “El mirall de metall”

“Ningún lenguaje tan apropiado para reflejar de un modo fidedigno la imagen del universo. El espejo de metal tornasol — el verdadero espejo con memoria, como se le definió entonces — devolvía la imagen exacta de la realidad con un grado de precisión inalcanzable para la pintura.”

La fotografía como fuente de memoria. Discurso del académico electo Excmo. Sr. D. Publio López Mondéjar leído en el Acto de su Recepción Pública el día 30 de marzo de 2008. Madrid: Real Academia de Bellas Artes de San Fernando.

2. 1 Positius directes de càmera: daguerreotips, ambrotips i ferrotips de l'Arxiu Municipal de Reus

Característiques dels daguerreotips de l'Arxiu Municipal de Reus

- El conjunt fotogràfic està format per **dos daguerreotips** en capsa (un procedent del fons Bofarull-Vilar i un altre del fons Casajuana Briansó), dotze daguerreotips en marc europeu (força austers) i sis plaques daguerrianes nues.
- Del total de persones que apareixen en les imatges, **23 han estat identificades** i sabem que procedien de les branques Duran, Vilar i Sardà del fons Bofarull-Vilar.
- Dos dels vint daguerreotips estan datats el 1850.
- **Dos presenten signatura a la mateixa placa** i un el trobem **documentat a la part interior** del marc de fusta, amb l'autor, el dia i el lloc on es va fer la fotografia.

2. 1 Positius directes de càmera: daguerreotips, ambrotips i ferrotips de l'Arxiu Municipal de Reus

- Quant a la representació del sexe, cal dir que és força equilibrat, **13 homes i 12 dones**.
- També cal posar èmfasi en la **representativitat de les edats**: hi trobem des d'infants fins a persones d'edat avançada, passant per joves i personatges de mitjana edat.
- Hi destaca la presència de **plaques il·luminades**, ressaltant el daurat de les joies, botons i ornaments.
- Finalment, cal remarcar la **presència dels elements subjectats**: des de llibres fins a joguines, passant per ventalls o documents no identificats.

Daguerreotips en capsa

Retrat no identificat

1/6 de placa

AMRE 12.0001 DC_01 (fons Casajuana Briansó)

Daguerreotips en capsa

NÚMERO O REFERÈNCIA	AMRE 12.0001 DC_01
TALLA	1/6 de placa
TIPUS DE PLACA	simple
DESCRIPCIÓ	Retrat d'home assegut. L'anell i la cadena del rellotge han estat il·luminats. No ha estat identificat per la família.
AUTOR	Desconegut
CAPSA / CONTENIDOR	
Tipus	Capsa daguerriana #131-C A Spray of Roses C, 1851-1852 (Fixed in time). Cuir.
Tanques	Correcte
Tapa, exterior	Rascades a la vora de les tanques
Tapa, interior	Correcte
Coixí	Coixinet de seda vermell, llis
Xarnera (frontissa), exterior	Correcte
Xarnera, interior	Correcte
Nínxol, exterior	Rascades a la vora de les tanques
Nínxol, interior	Correcte
Banda de retenció	Correcte

PAQUET	
Preservador	Existent
Segell	Crisi
Espaiador	Correcte Tipus Cusped (1848-1854)
Vidre	Cal una neteja i revisar LIX
Placa	Correcte
SUMARI DE RECOMANACIONS	- Revisar vidre - Ressegellar

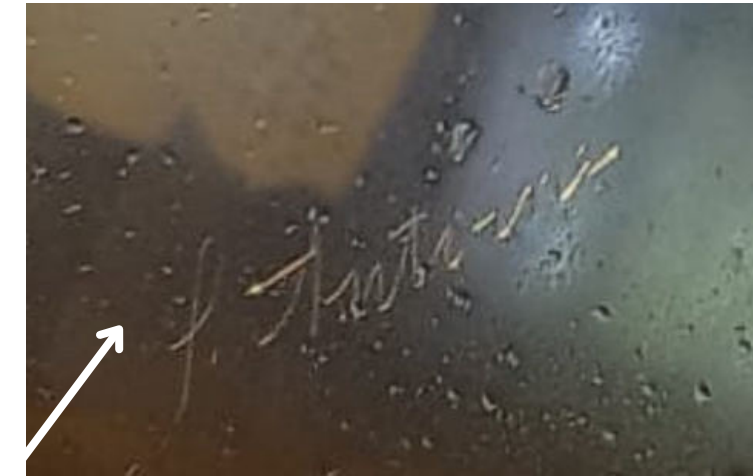

Daguerreotips en capsa

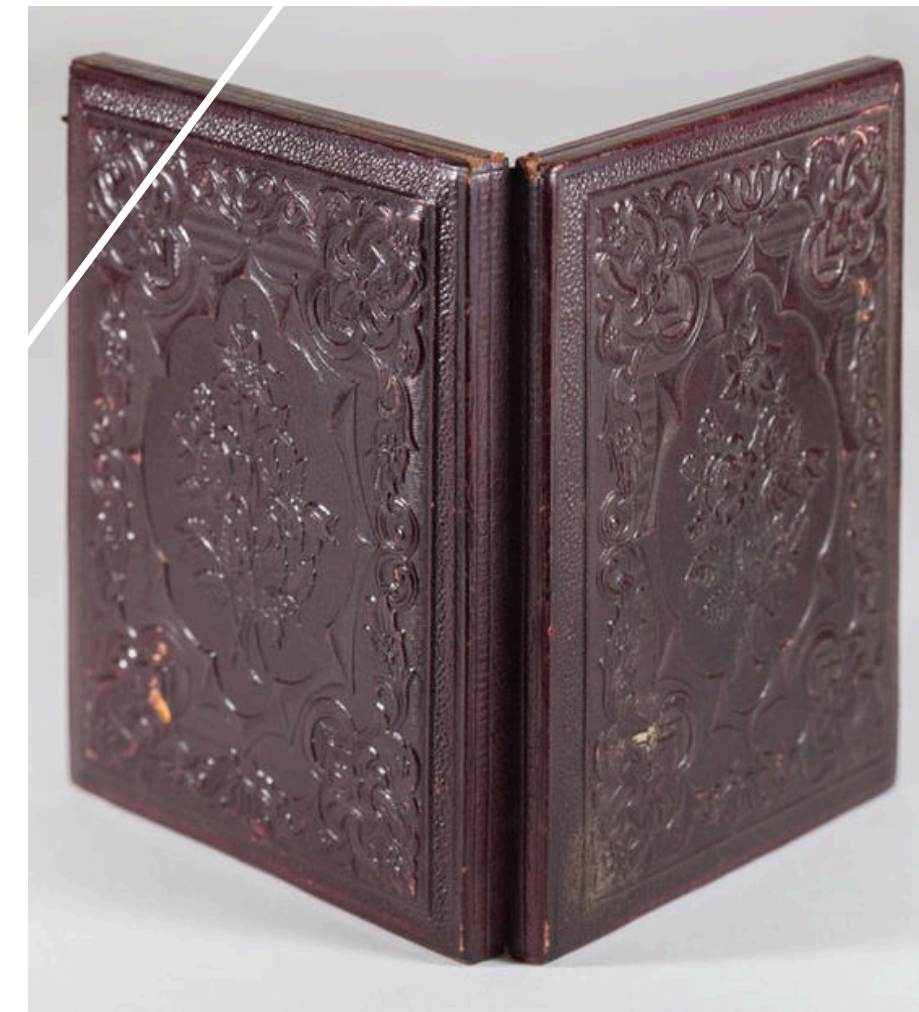
Serafina i Enriqueta Duran de Cottés

1/4 de placa

Signatura del daguerreotipista

AMRE 12.0004 FOT-DC_01 (fons Bofarull-Vilar)

Daguerreotips en capsa

NÚMERO O REFERÈNCIA	AMRE 12.0004 DC_01
TALLA	1/4 de placa
TIPUS DE PLACA	simple
DESCRIPCIÓ	Retrat de Serafina i Enriqueta Duran de Cottés, filles de Mariano Duran Massó i Serafina de Cottés Chabert. Il·luminada. Una nena subjecta un cistell i l'altra, una nina.
AUTOR	? Antoine
CAPSA / CONTENIDOR	
Tipus	Capsa daguerriana #390: Mycroft's Wildflowers (1857-1860)
Tanques	Presentes
Tapa, exterior	Correcte
Tapa, interior	Correcte
Coixí	Correcte / llis, seda vermella
Xarnera (frontissa), exterior	Correcte, en bon estat
Xarnera, interior	Correcte
Nínxol, exterior	Petita pèrdua
Nínxol, interior	Correcte
Banda de retenció	Contínua

PAQUET	
Preservador	Correcte Podria correspondre a una variant del tipus s_braided3 (1856-1858)
Segell	Crisi (falla)
Espaiador	Correcte però amb inicis de corrosió (Angle superior dret, ASD) Cartouche (1847-1856)
Vidre	LIX
Placa	OX
SUMARI DE RECOMANACIONS	- Canviar vidre - Ressegellar

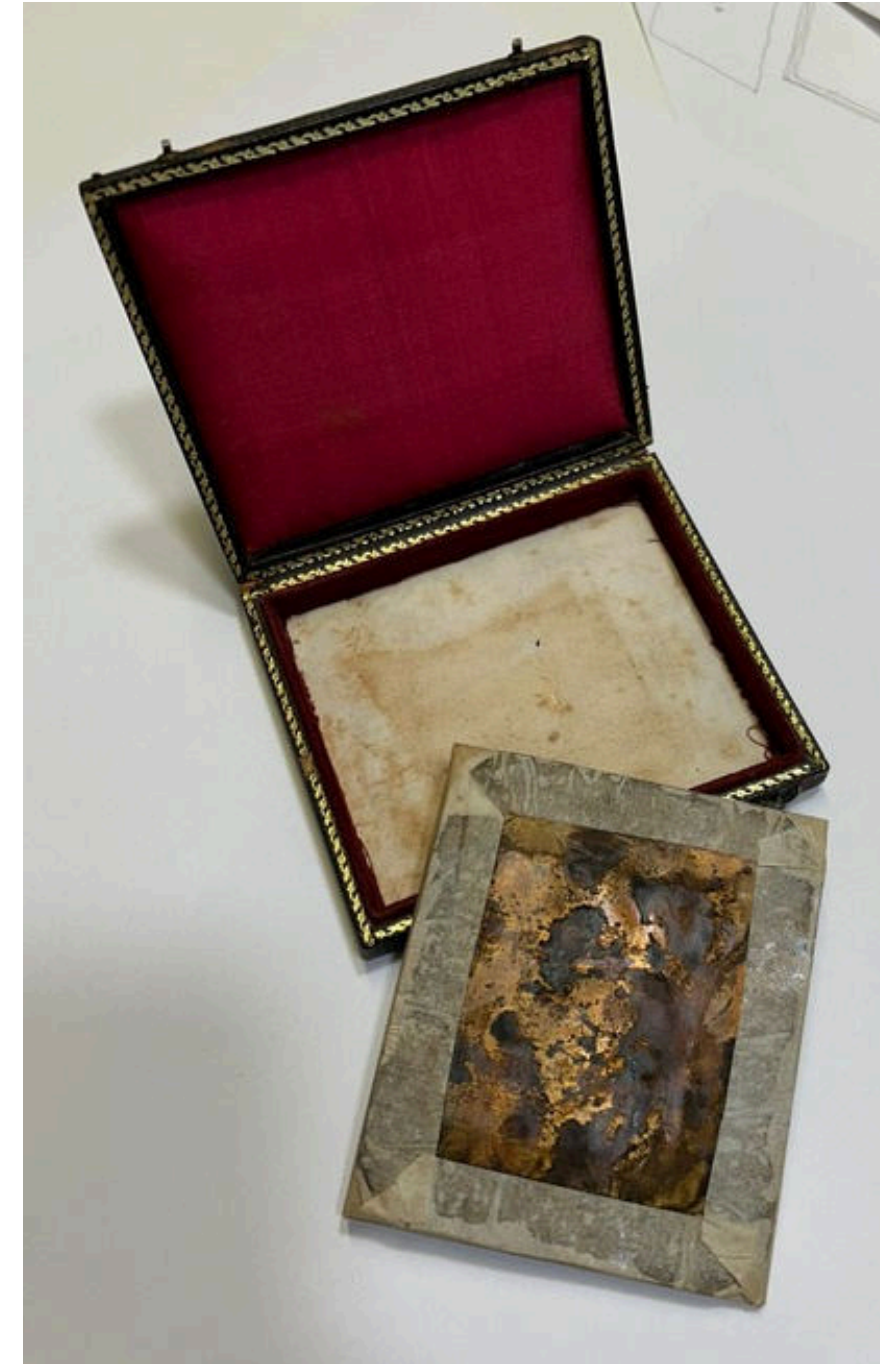
Daguerreotips en capsa

AMRE 12.0004 FOT-DC_01 (fons Bofarull-Vilar)

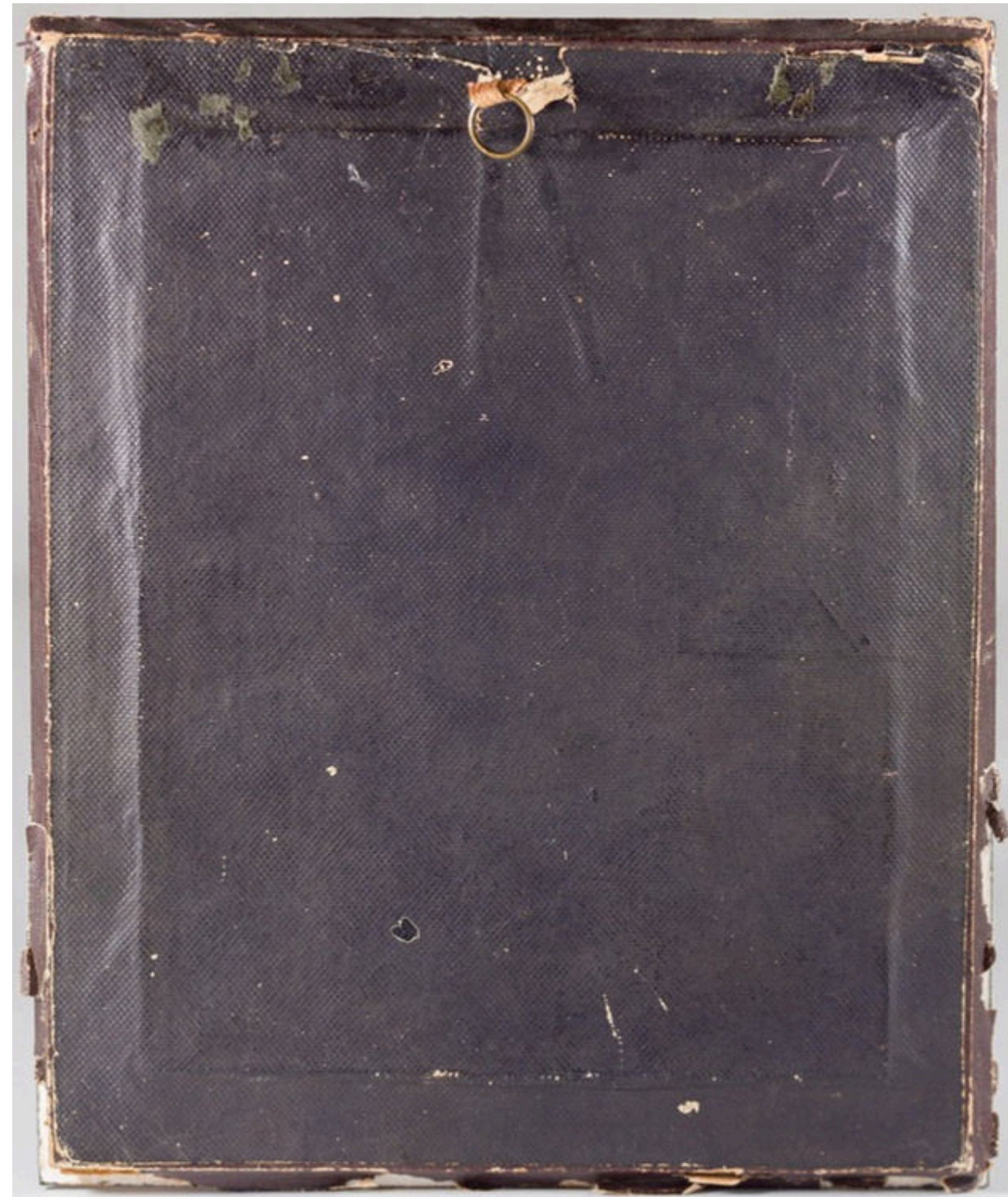

AMRE 12.0001 DC_01 (fons Casajuana Briansó)

Daguerreotips en marc

Serafina de Cottés Chabert, esposa de Mariano Duran Massó, amb un dels seus fills (Mariano o Cándido).

Registre		AMRE 12.0004 DM_01
Anvers marc	Vidre	LIX?
	Espaiador	Present
	Estat marc	Brut
	Segell	trencat
Revers marc	Segellat	Trencat
	Ancoratge	
	Sist. suspensió	Correcte
Sumari recomanacions		Neteja del vidre, provar paquet interior i ressegellar.

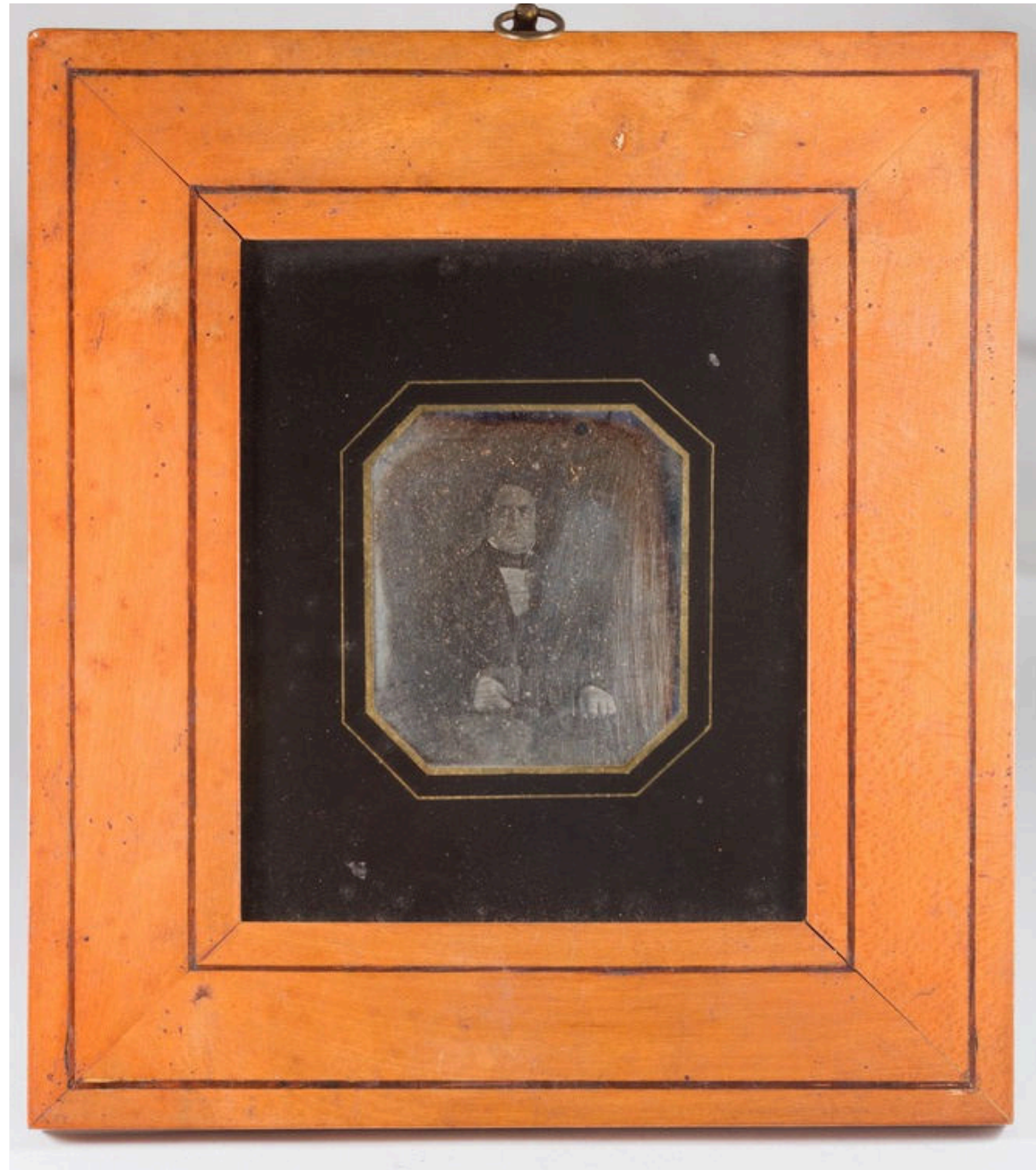
AMRE 12.0004 FOT-DM_01

1/4 de placa

Daguerreotips en marc

AMRE 12.0004_ FOT-DM-02

1/6 de placa

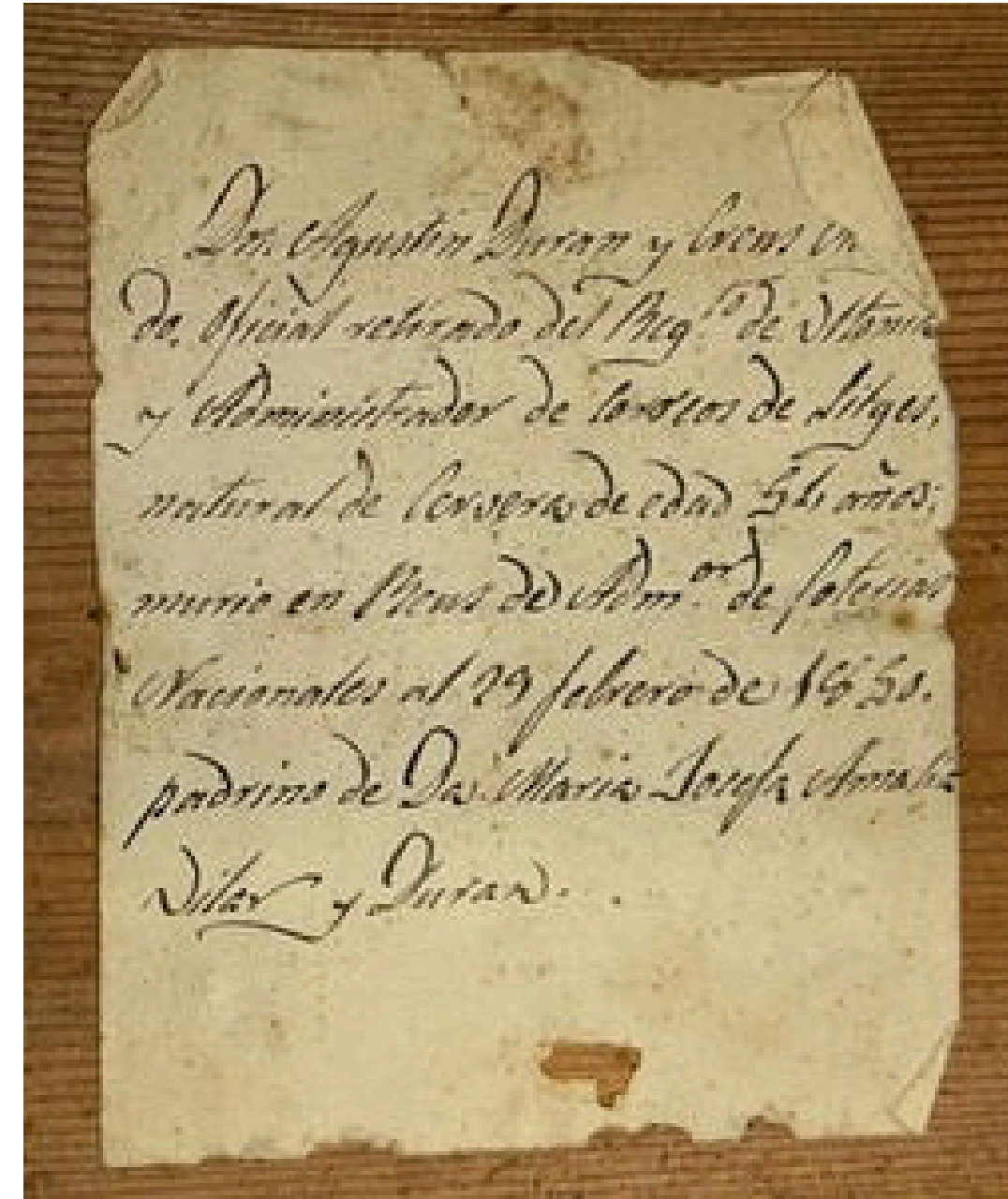

Agustí Duran i Creus, advocat, oficial retirat del regiment de Vitòria i administrador de Cervera, de 51 anys

Registre		AMRE 12.0004 DM_02
Anvers marc	Vidre	Correcte. Ornat, daurat i pintat (fongs exterior)
	Espaiador	Absent
	Estat marc	Brut
	Segell	Absent
Revers marc	Segellat	Absent
	Ancoratge	Quatre clauets / dors de fusta /no té interior
	Sist. suspensió	Correcte
Sumari recomanacions		Neteja del vidre, ressegellar i espaiar.

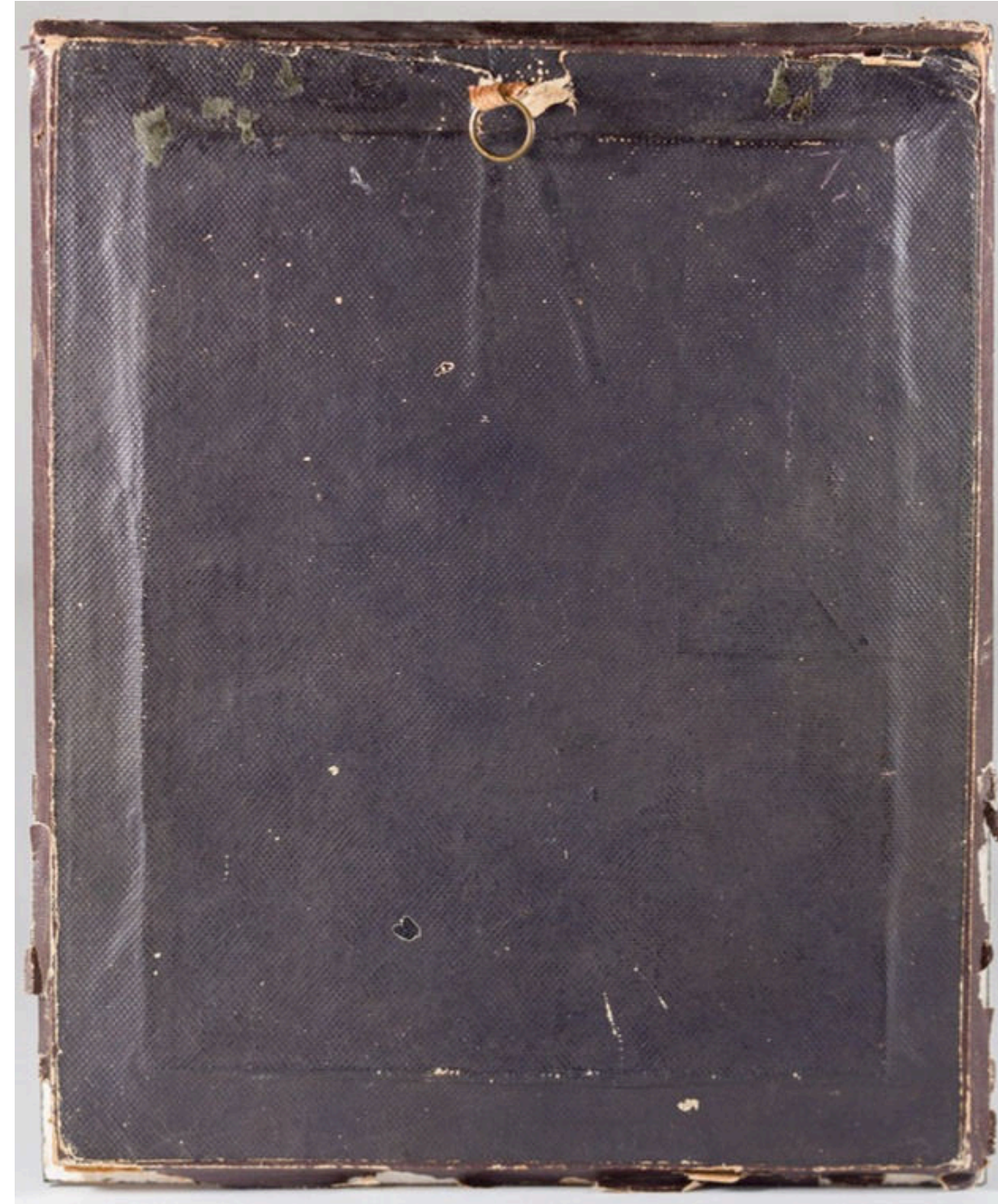

Daguerreotips en marc

Daguerreotips en marc

Serafina de Cottés Chabert, filla d'un industrial de Puerto Rico d'origen francès i esposa de Mariano Duran Massó.

Registre		AMRE 12.0004 DM_04
Anvers marc	Vidre	Pèrdua d'adherència (s'està desenganxant) Dipòsits de brutícia
	Espaiador	Present
	Estat marc	Correcte
	Segell	Crisi
Revers marc	Segellat	Fallit
	Ancoratge	Correcte.
	Sist. suspensió	Correcte
Sumari recomanacions		Cal substituir segell i netejar vidre.

AMRE 12.0004 FOT-DM_04

1/2 de placa

Daguerreotips en marc

format E10 e8
el·líptic

Retrat de Serafina de Cottés
Chabert i el seu marit Mariano
Duran Massó.

AMRE 12.0004 FOT-DM_05

Registre		AMRE 12.0004 DM_05
Anvers marc	Vidre	Ovalat esfèric (lenticular), convex
	Espaiador	Absent
	Estat marc	Presència de xil·lòfags
Revers marc	Segell	Absent
	Segellat	Absent
	Ancoratge	No h ha paquet, s'ha muntat a sang
	Sist. suspensió	Correcte
Sumari recomanacions		Cal desmuntar, comprovar el segell i netejar i ressegellar.

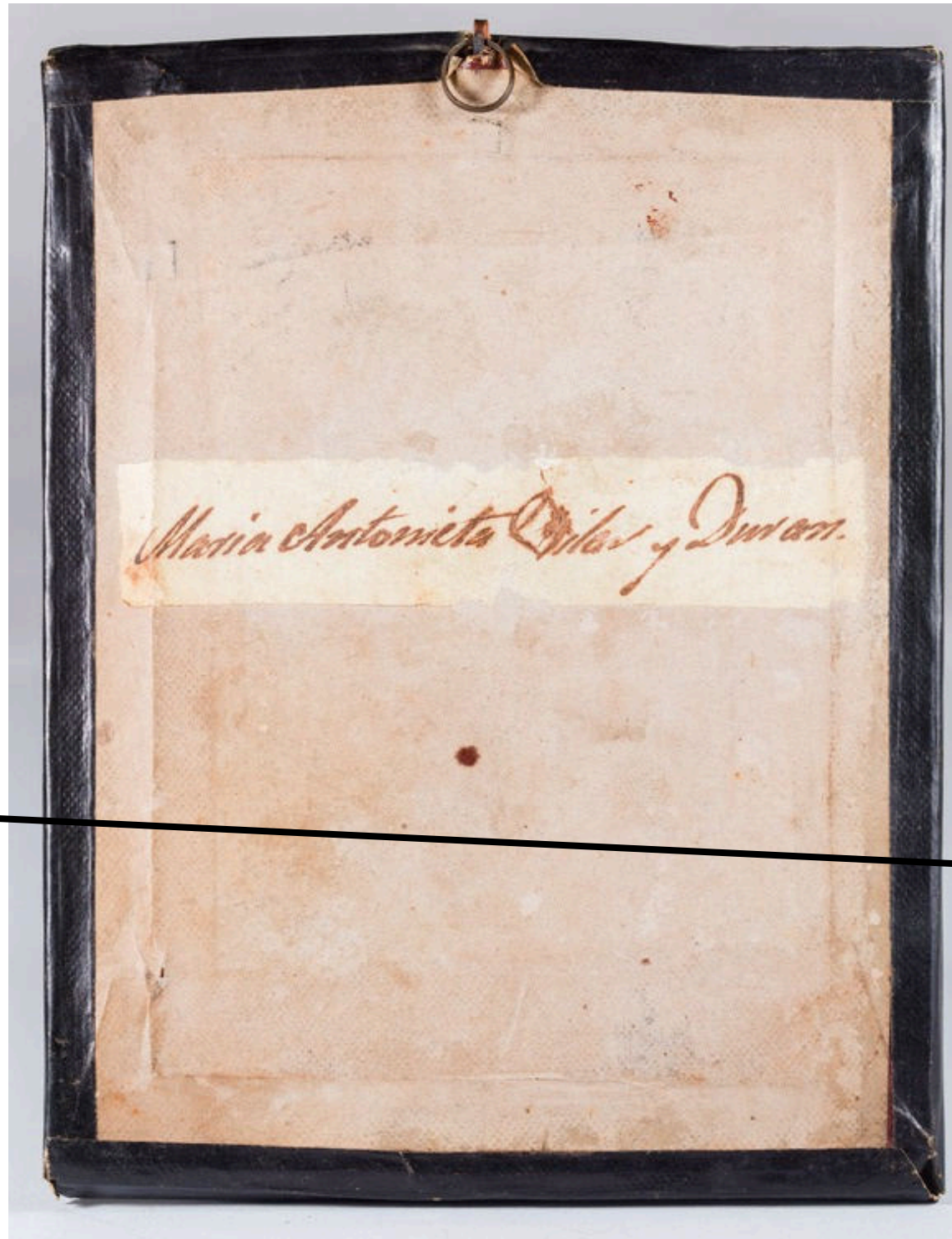
Daguerreotips en marc

Mostra del sistema d'ancoratge

Daguerreotips en marc

Retrat de Maria Antònia Duran Massó (1818-1878), germana de Mariano Duran Massó i rebesàvia del donant del fons Bofarull-Vilar

Signat per Matthey y Ca.

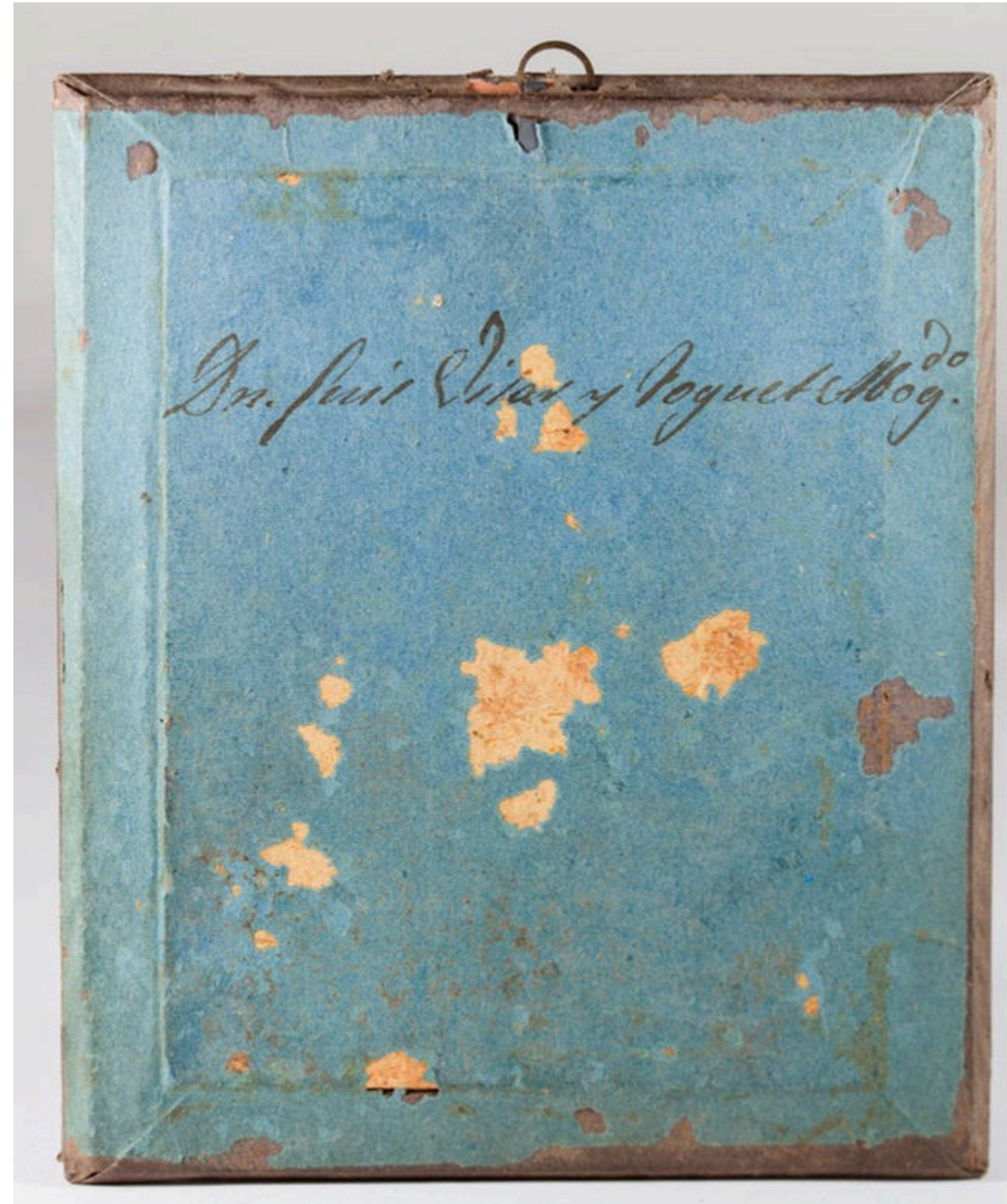

1/4 de placa

AMRE 12.0004 FOT-DM_10

Daguerreotips en marc

Retrat de Lluís Vilar Foguet
(1815-1900), advocat.

1/4 de placa

AMRE 12.0004 FOT-DM_06

Daguerreotips en marc

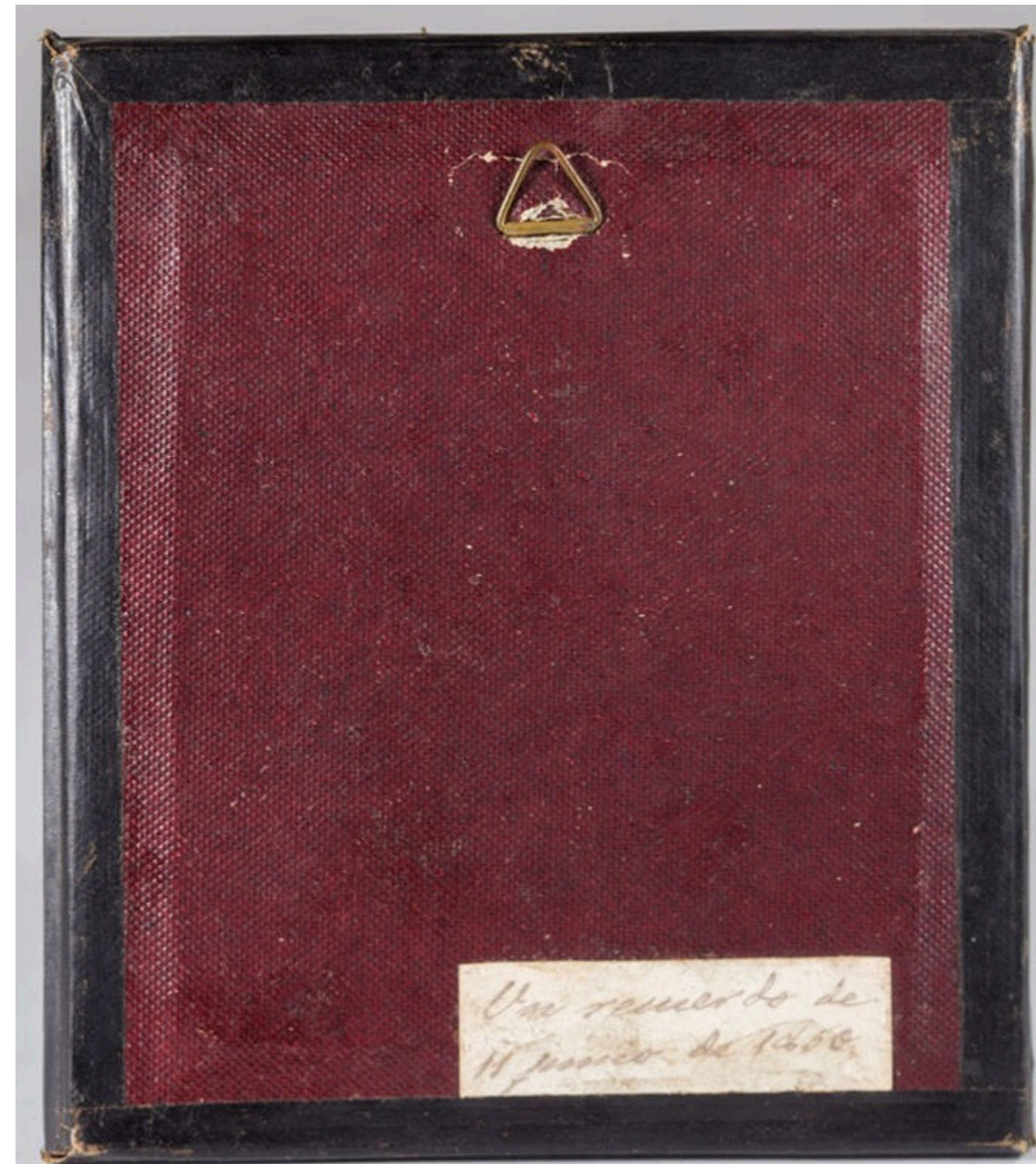
Retrat de María Mercedes
Avià Foguet (1805-1881),
esposa de Joan Vilar Foguet
(1817-1892).

1/2 de placa

AMRE 12.0004 FOT-DM_08

Daguerreotips en marc

Retrat de Joan Vilar Foguet
(1817-1892), germà de Lluís
Vilar i José Antonio Vilar

1/6 de placa

AMRE 12.0004 FOT-DM_11

Daguerreotips en marc

Retrat de José Antonio Vilar Foguet (1810-1861), casat amb Antònia Duran Massó (1818-1878), rebesavis del donant del fons.

AMRE 12.0004 FOT-DM_12

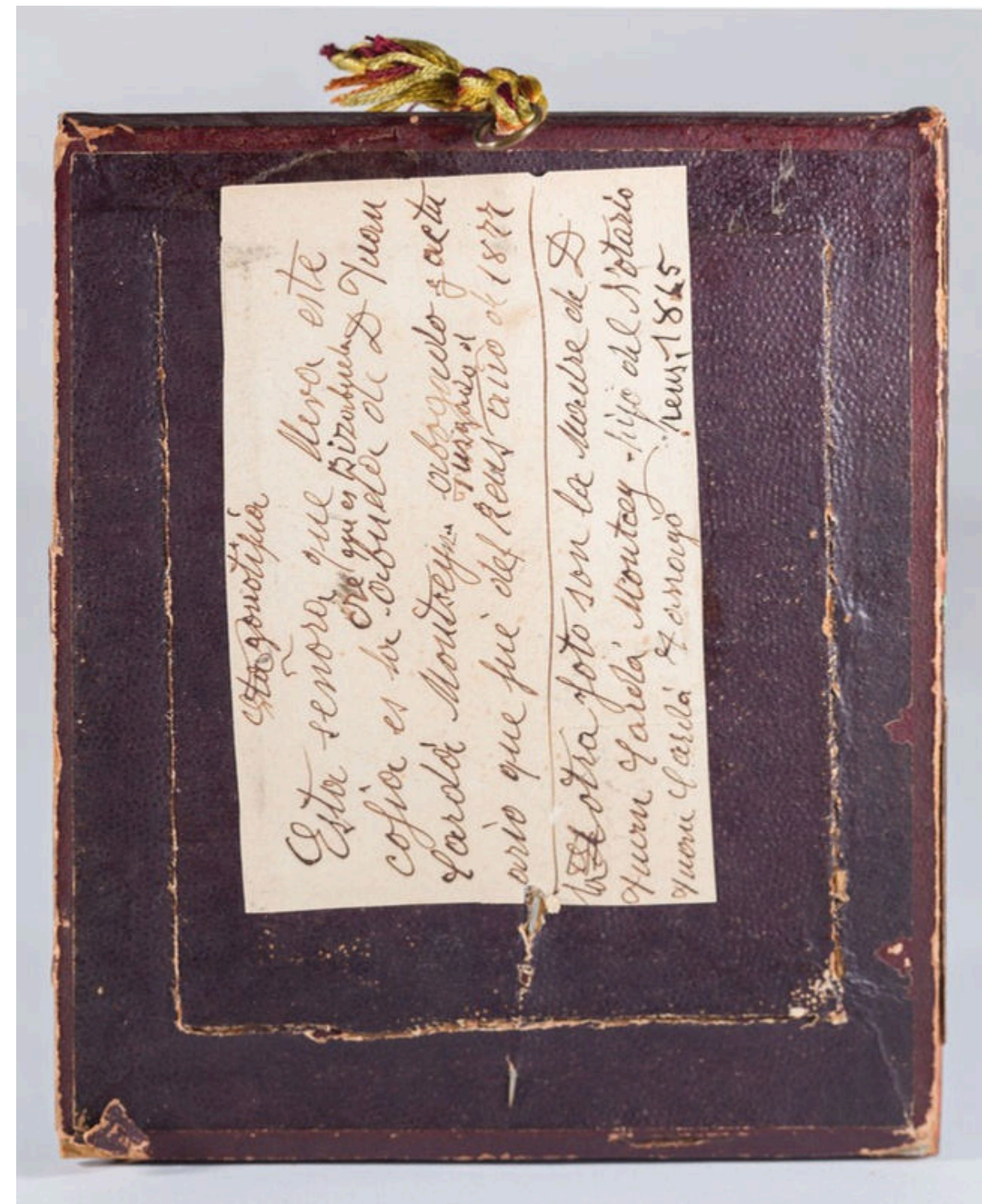
Daguerreotips en marc

Dr. Jose Antonio Vilas y Boquet
natural de Saragossa de edad 410 años
Abogado, casado con Doña Maria Antonia
Ta Duran de lencera, retratado por su
amigo Dr. Jose Ignacio Dalman
Abogado en la Seo de Urgel al 2 di-
ciembre de 1850.

Daguerreotips en marc

Retrat de Mariana Serra

AMRE 12.0004 FOT-DM_03

Daguerreotips en marc

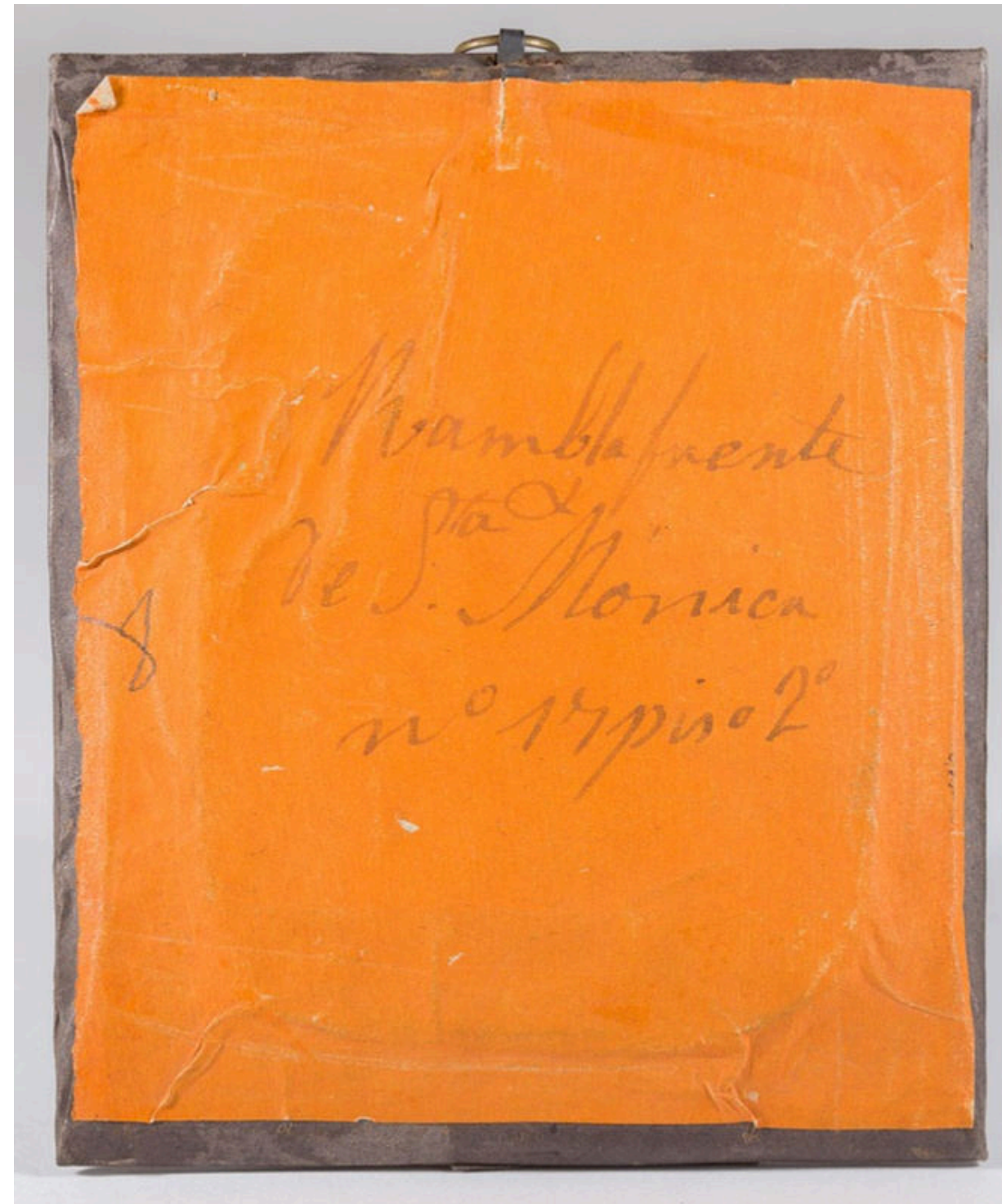
Retrat de Magdalena
Montseny Serra, esposa de
Joan Sardà Tarragó.

1/4 de placa

AMRE 12.0004 FOT-DM_09

Daguerreotips en marc

Retrat de dona amb còfia
amb puntes ornamentada
amb flors acolorides

1/4 de placa

AMRE 12.0004 FOT-DM_07

Daguerreotips en marc

Estat general de conservació:

➔ Anvers dels marcs

- **Vidres:** cal una neteja i en alguns, cal estar atents al fenomen de la lixiviació i en d'altres hi ha problemes d'adherència
- **Espaiadors:** en la majoria dels casos són correctes
- **Segells:** en molts casos el segell falla i caldrà reparar-ho

➔ Revers dels marcs

- **Segellat:** en un 60% hi hi crisi en el segellat
- **Ancoratge paquet europeu:** en general, correcte.
- **Sistemes de suspensió:** majoritàriament correcte (grapa i aret i en molts casos)

Plaques daguerrianes nues

“... lo que deberíamos llamar, objetivamente, daguerrotipos, es estrictamente la placa, eso es lo fotográfico, la placa de cobre plateada que ha sido exquisitadamente pulida, sensibilizada, expuesta en la cámara, revelada, fijada i lavada, pero es bueno aclarar que si lo dejamos así, expuesto al aire, el daguerrotipo no tiene ninguna posibilidad de supervivencia. Este daguerrotipo sin protección, en solo cuatro días tendrá un cambio cualitativo y, por supuesto, en muy pocos meses se produciría la ruina total de la imagen”.

Àngel Fuentes: “Daguerrotipia, ambrotipia y ferrotipia; Un lenguaje Injustamente olvidado”
V Congreso de la Sociedad de Historia de la Fotografía. Buenos Aires, Republica de la Argentina. 1997

Plaques daguerrianes nues

AMRE 12.0004 FOT-PDN_01

AMRE 12.0004 FOT-PDN_02

AMRE 12.0004 FOT-PDN_03.

Plaques daguerrianes nues

MRE 12.0004 FOT-PDN_04

AMRE 12.0004 FOT-PDN_05

AMRE 12.0004 FOT-PDN_06

Plaques daguerrianes nues

AMRE 12.0004 FOT-PDN_05

Plaques daguerrianes nues

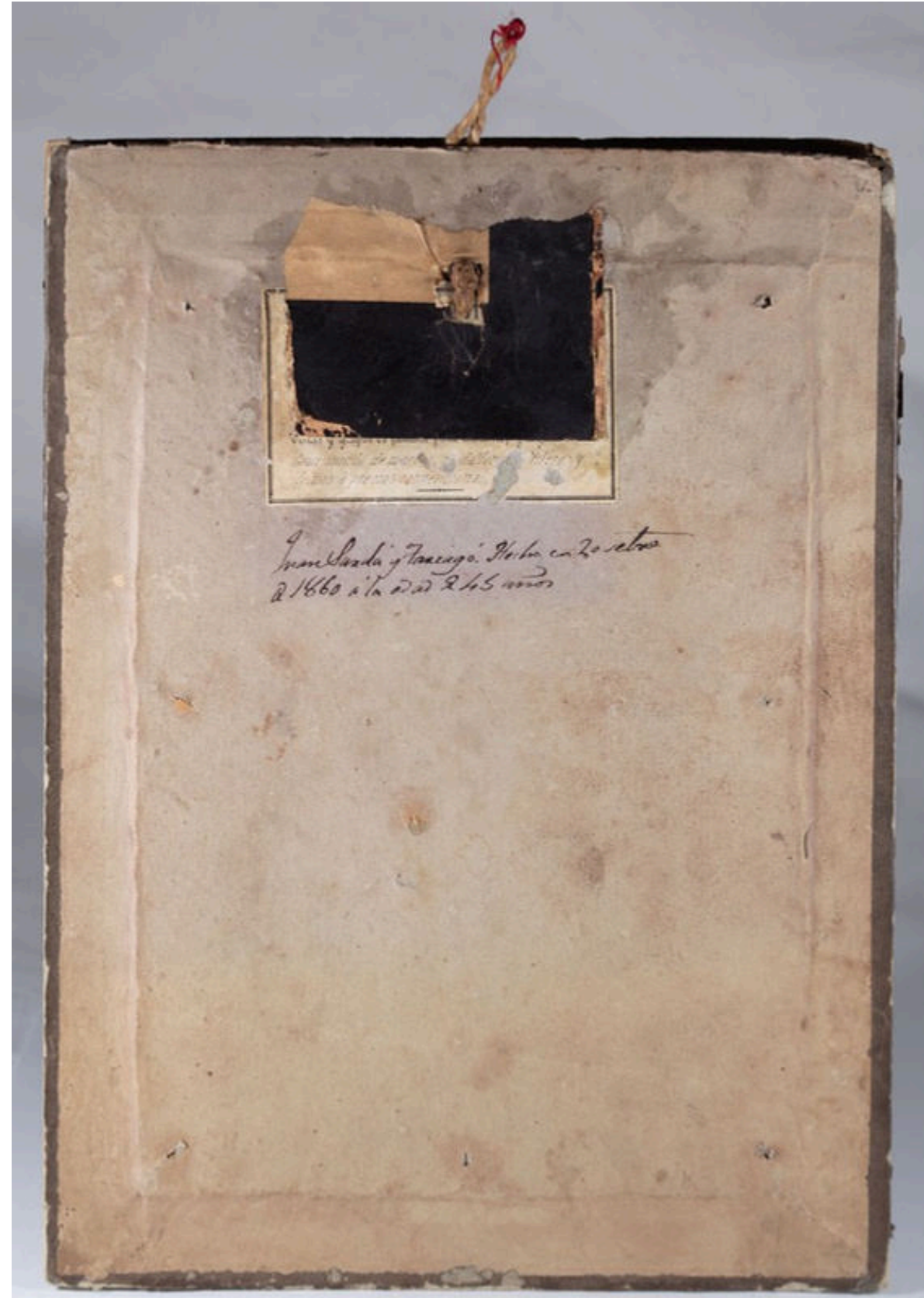
2.1 Positius directes de càmera: daguerreotips, ambrotips i ferrotips de l'Arxiu Municipal de Reus

2.1.2. Ambrotips

“en 1852 surge el ambrotipo, que era un negatiu en vidriu que quan se revestia per darrere amb una felpa o cartó negre se veia com a positiu. El procés, practicat com a substitut més barat del daguerrotip i presentat també dins d'un estuche, tingué bastant acceptació en retrat fins a 1880”.

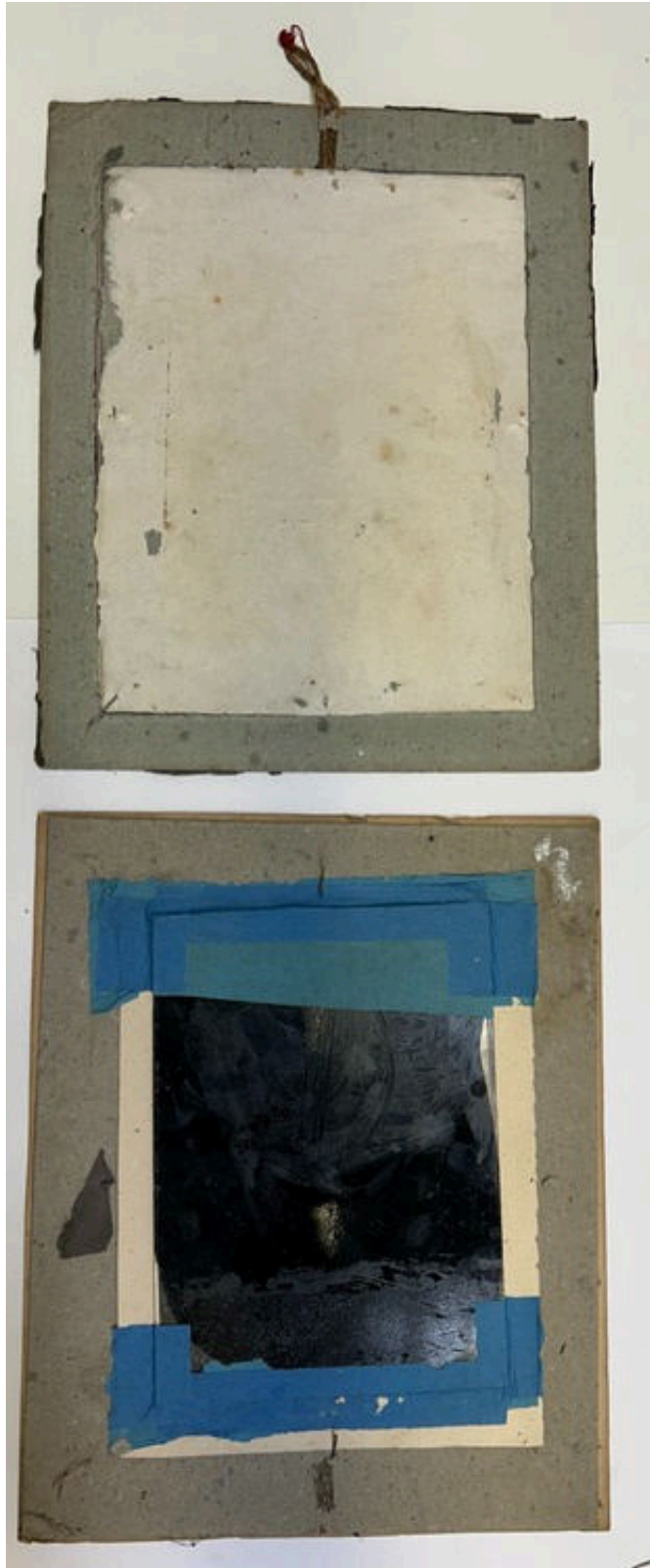
Luís Pavao

Retrat de Joan Sardà Tarragó (1815-1886), notari de Reus, espòs de Magdalena Montseny Serra.

AMRE 12.0004_FOT-AMB-01

Detall del paquet intern

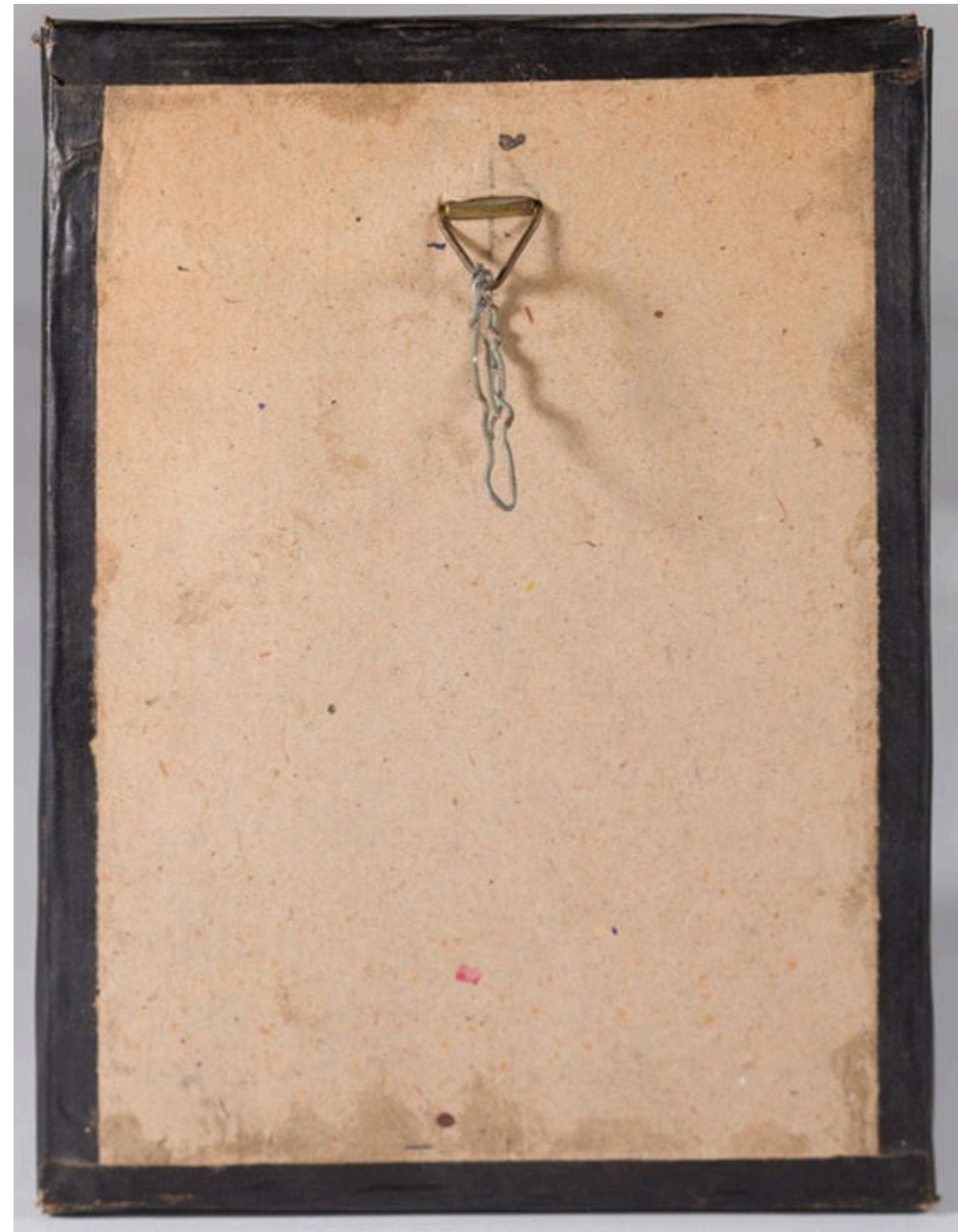

Detall del sistema d'ancoratge

Esquerdes del vernís

AMRE 12.0004_FOT-AMB-01

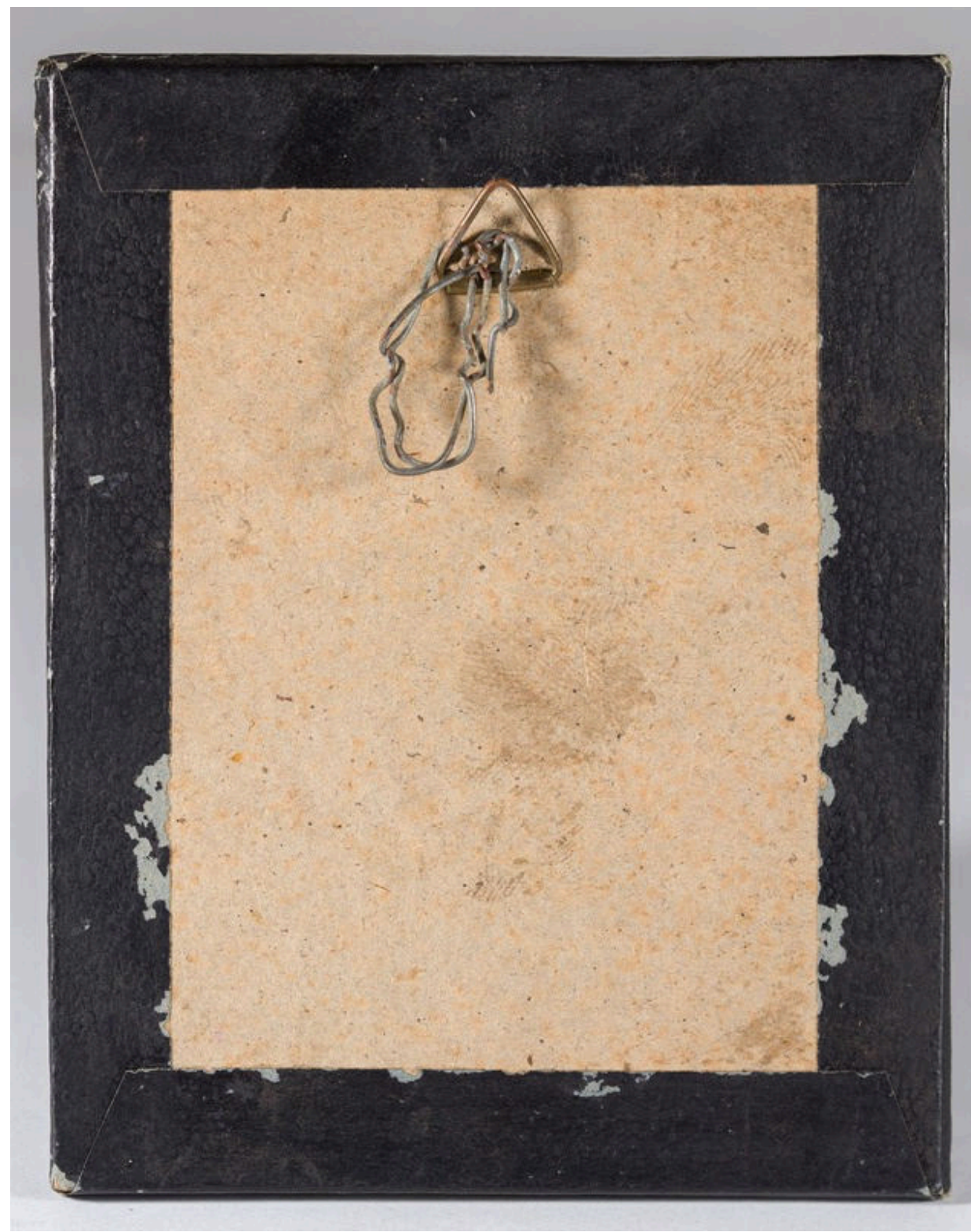
Retrat de dona, no identificada

AMRE 12.0004 FOT-AMB_02

Retrat d'home amb capa, no identificat

AMRE 12.0004_ FOT-AMB-03

Retrat de Cándido Duran de Cottés

AMRE 12.0004 FOT-AMB_04

2.1 Positius directes de càmera: daguerreotips, ambrotips i ferrotips de l'Arxiu Municipal de Reus

2.1.3. Ferrotips

- El ferrotip apareix com a procés fotogràfic cap al 1853 i perdurarà fins aproximadament el 1920. El suport és **ferro o llauna** i l'emulsió, el **col·lodió humit**. El resultat és una **imatge positiva** que habita en el col·lodió humit. És un procediment **molt més barat** que els que havien aparegut fins al moment, més **fàcil de treballar** i, en general, de **petites dimensions**.
- Dins el fons Bofarull-Vilar hem localitzat **11 ferrotips** de mides similars (aprox 2,5 x 2 cm). Cap de les persones ha estat identificada.

AMRE 12.0004. FOT-FER_01

AMRE 12.0004 FOT-FER_02

AMRE 12.0004 FOT-FER_03

AMRE 12.0004 FOT-FER_04

AMRE 12.0004 FOT-FER_05

AMRE 12.0004 FOT-FER_06

AMRE 12.0004 FOT-FER_07

AMRE 12.0004 FOT-FER_08

AMRE 12.0004 FOT-FER_09

AMRE 12.0004 FOT- FER_10

AMRE 12.0004 FOT-FER_10.

Reversos:

AMRE 12.0004. FOT-FER_01. Reversr

AMRE 12.0004 FOT-FER_02. Revers

AMRE 12.0004 FOT-FER_04. Revers

Reproduccions de Carles Fargas

2.1 Conclusions

- ✔ Altíssim **valor patrimonial**, ja que suposa un dels testimonis més rellevants de l'arribada de la primera fotografia a la ciutat.
- ✔ Evidència de l'**interès** que despertà aquesta tècnica fotogràfica pionera i de com la societat reusenca la va consumir (en un inici classes benestants).
- ✔ Un fet a destacar és la **identificació dels personatges retratats**. Tret dels ferrotips, la resta de la producció ha sigut en gran part reconeguda, ja sigui per les anotacions al dors o per les informacions biogràfiques que ens ha proporcionat el cedent del fons
- ✔ **Autoria dels daguerreotipistes**. De tres dels daguerreotips en sabem l'autoria. Un amb la signatura no identificada, un altre de M. Matthey & Company i un altre, d'un retratista aficionat de la Seu d'Urgell.

2.1 Conclusions

- ✓ Resta ara **valorar una futura intervenció en conservació i restauració** per tal d'assegurar la perdurabilitat d'aquests documents fotogràfics i preservar-los com a mostra excel·lent de l'arribada i l'ús de la fotografia pionera a la ciutat de Reus, segona ciutat de Catalunya en aquells moments
- ✓ L'Arxiu Municipal de Reus encara el repte de **custodiar, conservar i difondre** aquest magnífic i ric conjunt fotogràfic que representa un dels més importants existents, avui per avui, a Catalunya.

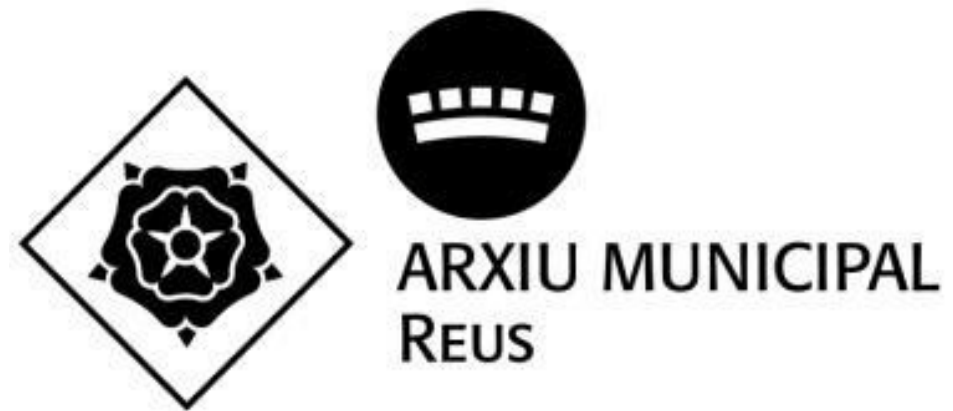
“En el inicio de la técnica el trabajo de los operadores descansaba en la cualidad; su aquiescencia social era impecable, a su eficacia entregaban los clientes la responsabilidad de asentar su personalidad histórica. No precisaban del número para cuadrar los arcanos económicos; el Papa, los reyes, presidentes de países, prohombres y personajes con capacidad económica requerida, seguían sus instrucciones al pie de la letra. Resultado, para su tiempo detenido para siempre en el interior de estuches y enmarcaciones.

(...)

La fotografía se abrió paso entre la ciencia y la memoria”.

Ángel Fuentes: “Del brujo de la tribu al honrado comerciante, evolución del fotógrafo en la sociedad”

Moltes gràcies

CC BY-NC-ND 4.0